

УДК 548.3

Сідей В.І., к.х.н., с.н.с.

КРИСТАЛОХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ КОМПЛЕКСНИХ ІОНІВ $[P_2S_6]^{4-}$: МОДЕЛЬ ЗВ'ЯЗКОВОЇ ВАЛЕНТНОСТІ

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», НДІ фізики і хімії твердого тіла;
88000, м. Ужгород, вул. Підгірна, 46. e-mail: vasylsidey@hotmail.com

Нещодавно, в рамках сучасної моделі зв'язкової валентності (МЗВ) [1-4], ми дослідили й апроксимували кореляційну залежність між зв'язковою валентністю (s) та довжиною хімічного зв'язку (d) для іонної пари P^{5+}/S^{2-} [5]. Зв'язкова валентність (ЗВ) в МЗВ визначається як частина "класичної" валентності [в більш сучасному трактуванні: кількість (чи фракція) електронних пар (електронної пари) Льюїса], що припадає на конкретний зв'язок між центральним атомом (іоном) координаційної сфери та протилежно зарядженим лігандом. Числове значення ЗВ (s_{AX}) [виражене у валентних одиницях (в.о.)] для хімічного зв'язку $A-X$ координаційної сфери $[AX_n]$ зазвичай розраховується за формулою (1), де d_{AX} – міжатомна відстань між A та X , r_0 і b – емпірично встановлені для конкретної іонної пари A/X константи (параметри ЗВ), величини яких залежать від природи атомів (іонів) A і X .

$$s_{AX} = \exp[(r_0 - d_{AX})/b] \quad (1)$$

Величини (r_0 ; b) розраховуються таким чином, щоб суми ЗВ для центральних атомів A у вибірці надійно визначених стійких впорядкованих координаційних сфер $[AX_n]$ були максимально близькими до очікуваного ступеня окиснення [1-4]. Одержані таким чином параметри ЗВ широко застосовуються для верифікації структурних моделей шляхом співставлення розрахованих величин сум ЗВ (S_A) зі ступенями окиснення (V_A). Для надійно визначених стійких впорядкованих структур, різниці між V_A і S_A зазвичай не перевищують 10%; більші відхилення можуть свідчити (за умови використання надійних параметрів ЗВ) про нестійкість досліджуваної структури і/або про низьку достовірність структурної моделі.

Для цілої низки іонних пар, кореляційні криві $s-d$ яких існують у відносно вузьких

діапазонах s і d (як правило, у кристалічних структурах такі пари формують однотипні координаційні сфери), зручно зафіксувати величину параметру $b = 0.37 \text{ \AA}$ і уточнювати лише параметр r_0 [1-4]; і саме такий підхід було використано нами при визначенні параметрів ЗВ ($r_0 = 2.125 \text{ \AA}$; $b = 0.37 \text{ \AA}$) для іонної пари P^{5+}/S^{2-} , що формує виключно тетраедри $[PS_4]$ з $s \approx 5/4$ в.о. [5].

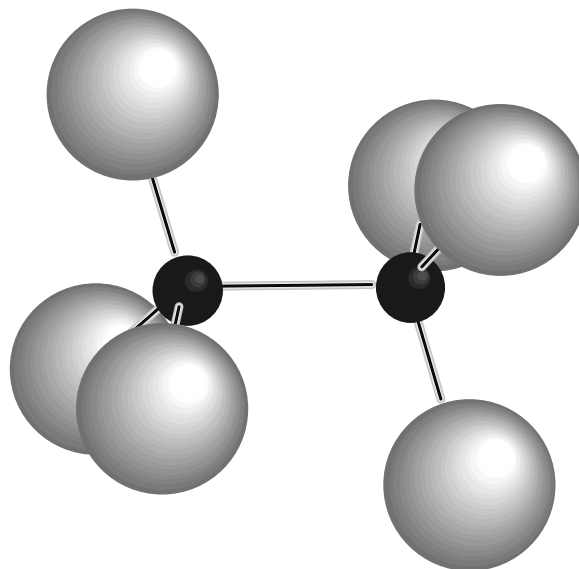

Рис. 1. Атомна структура типового аніону $[P_2S_6]^{4-}$.
Атоми Р й S позначені, відповідно, темними й світлими кулями.

Маючи науковий інтерес у структурах тіогіподифосфатів з комплексними аніонами $[P_2S_6]^{4-}$, ми вирішили перевірити придатність вищезгаданих параметрів (r_0 ; b) до кристалохімічного аналізу цих сполук в рамках МЗВ. Комплексні аніони $[P_2S_6]^{4-}$ містять одинарний (з $s = 1$ в.о.) неполярний зв'язок $P-P$, і тому фосфор у цих аніонах характеризується формальним ступенем окиснення +4. Якщо ж розглядати кількість електронних пар Льюїса, сформованих за участю валентних електронів окремого атому фосфору в аніоні $[P_2S_6]^{4-}$, то

ця кількість (як і у випадку P^{5+}) буде рівна 5: одна пара утворює зв'язок $P-P$ і чотири пари розподілені між трьома зв'язками $P-S$ ($s \approx 4/3$ в.о.). Структуру типового іону $[P_2S_6]^{4-}$ зображено на рис. 1.

З огляду на вищезазначені особливості хімічного зв'язку в аніонах $[P_2S_6]^{4-}$, головною метою цієї роботи стала перевірка методологічно важливої гіпотези, що кореляційна крива $s-d$ для іонної пари P^{4+}/S^{2-} є тотожною до кривої, визначеної нами для пари P^{5+}/S^{2-} [5], і описується (з прийнятним рівнем наближення) формулою (1) з параметрами $r_0 = 2.125 \text{ \AA}$ і $b = 0.37 \text{ \AA}$.

Для перевірки цієї гіпотези нами було проведено кристалохімічний і статистичний аналіз репрезентативної вибірки із 25 симетрично незалежних координаційних пірамід $[PS_3]$, присутніх у 17 [6-20] надійно визначених (методом монокристалу; $R \leq 0.04$) стійких впорядкованих структурах тіогіподифосфатів. Міжатомні відстані у структурах були розраховані за допомогою комп'ютерної програми *PLATON* [21]; величини ЗВ (для окремих зв'язків $P-S$) і сум ЗВ (для окремих атомів фосфору в координаційних сферах $[PS_3]$) розраховувались програмою *VALENCE* [22] з параметрами $r_0 = 2.125 \text{ \AA}$ і $b = 0.37 \text{ \AA}$ [5]; прецизійність міжатомних відстаней, використаних для розрахунків у рамках МЗВ, становила $0.001 \text{ \AA}$. Результати розрахунків сум ЗВ представлені в табл. 1.

Як видно з табл. 1, середня величина суми ЗВ, розрахована з використанням параметрів $r_0 = 2.125 \text{ \AA}$ і $b = 0.37 \text{ \AA}$ для іонів P^{4+} в комплексних аніонах $[P_2S_6]^{4-}$, в межах одного стандартного відхилення рівна теоретичній величині формального ступеня окиснення; і різниця між розрахованою й теоретичною величинами складає $\sim 1\%$. Слід зауважити, що похибка в $0.01 \text{ \AA}$ при визначенні міжатомної відстані d (стандартна похибка рентгеноструктурного дослідження) дає похибку в $\sim 3\%$ при розрахунках сум ЗВ [4]. Таким чином, можна стверджувати, що різниця між спостережуваною величиною середньої суми ЗВ і теоретичною величиною формального ступеня окиснення катіону P^{4+} є статистично незначущою і знаходиться в межах експериментальної похибки структурного дослідження.

Таблиця 1. Суми ЗВ, розраховані для атомів фосфору з вибірки симетрично незалежних координаційних сфер $[PS_3]$ в аніонах $[P_2S_6]^{4-}$

Структура	Сума ЗВ (в.о.)
AgCrP ₂ S ₆ [6]	3.893
Tl ₄ P ₂ S ₆ [7]	3.987
	4.061
ZrP ₂ S ₆ [8]	4.041
AgScP ₂ S ₆ [9]	3.889
Cd ₂ P ₂ S ₆ [10]	3.878
Zn ₂ P ₂ S ₆ [10]	3.882
Cs ₂ Cu ₂ P ₂ S ₆ [11]	3.896
	3.847
NaYbP ₂ S ₆ [12]	3.992
	4.029
α -NaSbP ₂ S ₆ [13]	3.982
	3.948
AgInP ₂ S ₆ [14]	3.878
TlBiP ₂ S ₆ [15]	3.987
	3.848
K ₂ FeP ₂ S ₆ [16]	3.995
KBiP ₂ S ₆ [17]	3.882
	4.042
KSbP ₂ S ₆ [18]	3.799
	4.046
Eu ₂ P ₂ S ₆ [19]	3.964
Ba ₂ P ₂ S ₆ [19]	3.977
NaErP ₂ S ₆ [20]	3.951
	4.011
Середнє значення:	3.95(7)

Підсумовуючи вищесказане, параметри $r_0 = 2.125 \text{ \AA}$ і $b = 0.37 \text{ \AA}$ [5] можуть бути рекомендовані до кристалохімічного аналізу тіогіподифосфатів в рамках МЗВ; використання цих параметрів дозволяє відсіювати ненадійні структурні моделі і/або виявляти нестійкі (метастабільні) структури з внутрішніми напругами та схильністю до фазових переходів.

Список використаних джерел

1. Brown I.D. The Chemical Bond in Inorganic Chemistry: The Bond Valence Model. New York: Oxford University Press, 2002. P. 288.
2. Brown I.D. Recent developments in the methods and applications of the bond valence model. *Chem. Rev.* 2009, 109(12), 6858–6919.
3. Brown I.D., Altermatt D. Bond-valence parameters obtained from a systematic analysis of the Inorganic Crystal Structure Database. *Acta Crystallogr.* 1985, B41(4), 244–247.

4. Brese N.E., O'Keeffe M. Bond-valence parameters for solids. *Acta Crystallogr.* 1991, B47(2), 192–197.
5. Sidey V., Shteyfan A. Revised bond valence parameters for the P^{+5}/S^{2-} ion pair. *J. Phys. Chem. Solids* 2017, 103, 73–75.
6. Colombet P., Leblanc A., Danot M., Rouxel J. Coordinence Inhabituelle de l'Argent dans un Sufur Lamellaire a Sous-Réseau Magnétique 1D: le Compose $Ag_5Cr_5PS_3$. *Nouv. J. Chim.* 1983, 7(5), 333–338.
7. Voroshilov Y.V., Potorii M.V., Gebesh V.Y. A study of the $Tl-P-S$ system. *Inorg. Mater.* 1994, 30(4), 451–455.
8. Lott D.R., Fincher T., LeBret G.C., Cleary D.A., Breneman G.L. Synthesis and crystal structure of ZrP_2S_6 and ZrP_2S_7 . *J. Solid State Chem.* 1999, 143(2), 239–245.
9. Lee S., Colombet P., Ouvrard G., Brec R. General trends observed in the substituted thiophosphate family. Synthesis and structure of $AgScP_2S_6$ and $CdFeP_2S_6$. *Inorg. Chem.* 1988, 27(7), 1291–1294.
10. Boucher F., Evain M., Brec R. Second-order Jahn–Teller effect in $CdPS_3$ and $ZnPS_3$ demonstrated by a non-harmonic behaviour of Cd^{2+} and Zn^{2+} d^{10} ions. *J. Alloys Compd.* 1994, 215(1-2), 63–70.
11. Hanko J.A., Sayettat J., Jobic S., Brec R., Kanatzidis M.G. $A_2CuP_3S_9$ ($A = K, Rb$), $Cs_2Cu_2P_2S_6$, and $K_3CuP_2S_7$: New Phases from the Dissolution of Copper in Molten Polythiophosphate Fluxes. *Chem. Mater.* 1998, 10(10), 3040–3049.
12. Goh E.-Y., Kim E.-J., Kim S.-J. Structure modification on quaternary rare earth thiophosphates: $NaYbP_2S_6$, $NaSmP_2S_6$ and $KSmP_2S_7$. *J. Solid State Chem.* 2001, 160(1), 195–204.
13. Manríquez V., Galdámez A., Ruiz-León D. Preparation, crystal structure and characterization of α - $NaSbP_2S_6$ and β - $NaSbP_2S_6$ phases. *Mater. Res. Bull.* 2006, 41(7), 1337–1344.
14. Ouili Z., Leblanc A., Colombet P. Crystal structure of a new lamellar compound: $Ag_{1/2}In_{1/2}PS_3$. *J. Solid State Chem.* 1987, 66(1), 86–94.
15. Gave M.A., Malliakas C.D., Weliky D.P., Kanatzidis M.G. Wide compositional and structural diversity in the system $Tl/Bi/P/Q$ ($Q = S, Se$) and observation of vicinal $P-Tl$ J coupling in the solid state. *Inorg. Chem.* 2007, 46(9), 3632–3644.
16. Carrillo-Cabrera W., Sassmannshausen J., Schnering H.G. von, Menzel F., Brockner W. Crystal structure of dipotassium iron thiohypodiphosphate, $K_2FeP_2S_6$. *Z. Kristallogr.* 1992, 202(1-2), 150–151.
17. Manriquez V., Galdámez A., Ruiz León D., Garland M.T., Jiménez M. Crystal structure of potassium bismuth hexathiodiphosphate, $KBiP_2S_6$. *Z. Krist. – New Cryst. St.* 2003, 218(2), 151–152.
18. Manriquez V., Galdámez A., Ruiz León D., Garland M.T. Crystal structure of potassium antimony hexathiodiphosphate, $KSbP_2S_6$. *Z. Krist. – New Cryst. St.* 2003, 218(4), 403–404.
19. Jörgens S., Mewis A., Hoffmann R.-D., Pöttgen R., Mosel B.D. Neue Hexachalcogeno-Hypodiphosphate der Erdalkalimetalle und des Europiums. *Z. anorg. allg. Chem.* 2003, 629(3), 429–433.
20. Komm T., Schleid T. Drei Alkalimetall-Erbium-Thiophosphate: Von der Schichtstruktur bei $KEr[P_2S_7]$ zur dreidimensionalen Vernetzung in $NaEr[P_2S_6]$ und $Cs_3Er_5[PS_4]_6$. *Z. Anorg. Allg. Chem.* 2006, 632(1), 42–48.
21. Spek A.L. Single-crystal structure validation with the program *PLATON*. *J. Appl. Crystallogr.* 2003, 36(1), 7–13.
22. Brown I.D. *VALENCE*: a program for calculating bond valences. *J. Appl. Crystallogr.* 1996, 29(4), 479–480.

Стаття надійшла до редакції: 03.10.2017.

CRYSTALLOCHEMICAL ANALYSIS OF COMPLEX $[P_2S_6]^{4-}$ IONS: THE BOND VALENCE MODEL

Sidey V.I.

The crystallochemical analysis of a representative set of the complex $[P_2S_6]^{4-}$ anions, which has been carried out within the framework of the modern bond valence model, has revealed the high applicability of the bond valence parameters $r_0 = 2.125 \text{ \AA}$ and $b = 0.37 \text{ \AA}$ (originally proposed for the P^{5+}/S^{2-} ion pair) to the P^{4+}/S^{2-} ion pair forming the above complex anions. The use of these parameters can help find the poorly determined structural models of thiophosphates and/or instable thiophosphate structures tending to polymorphic phase transitions. The applicability of the same (r_0 ; b) parameters to the P^{4+}/S^{2-} and P^{5+}/S^{2-} ion pairs could be explained by the same number of the Lewis electron pairs involved in the chemical bonding of these ions.